

УДК [373.3.091.33:004]:78

Використання комп'ютерних засобів на уроках музики в початковій школі//
Мистецтво та освіта, 2007. - №3. Київ, – С.41-45. **0,5 д.а. ВАК**

Автор

Поплавська Ю.О.

Поплавская Ю.А.

Poplavska Iuliia

Назва

Використання комп'ютерних засобів на уроках музики в початковій школі.
Использование компьютерных средств на уроках музыки в начальной школе.

The using of the computer facilities on the lessons of musical literacy in
primary school.

Ключові слова

Початкова школа, уроки музики, комп'ютерні засоби, музична грамота.

Начальная школа, уроки музыки, компьютерные средства, музыкальная
грамота.

Primary school, music lessons, computer facilities, musical literacy.

У статті обґрунтовується необхідність використання вчителем засобів комп'ютера в процесі викладання музичної грамоти в початковій школі, а також розглядаються методичні резерви роботи з комп'ютерними навчальними програмами на уроці музики.

В статье обосновывается необходимость использования учителем средств компьютера в процессе преподавания музыкальной грамоты в начальной школе, а также рассматриваются методические резервы работы с компьютерными обучающими программами на уроке музыки.

In the article necessity of use by the teacher of the computer facilities during teaching of musical literacy in primary school is justified, as well as methodical reserves of work with computer training programs on the music lesson are considered.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗАСОБІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У найближчі роки музична освіта учнів початкових класів з використанням комп'ютера є одним з пріоритетних напрямів освітянської практики. Тому вже зараз необхідно активізувати дослідницьку роботу в зазначеному напрямі, вивчати резерви застосування комп'ютерів на уроці музики у початкових класах. З огляду на актуальність зазначеної проблеми, метою статті є висвітлення методичних можливостей використання комп'ютера на уроці музики в початковій школі.

Проблемам реформування й модернізації освітнього простору, введення нових інформаційних засобів у навчально-виховний процес сучасної початкової школи як безальтернативного на сьогодні інструменту оволодіння цікавою і яскравою інформацією присвячені численні дослідження (А.Болгарський, І.Гадалова, Л.Масол, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.). Вчені переконані у цілком певній ефективності впровадження нових інформаційних технологій у процес опанування дитиною музичним мистецтвом. У багатьох педагогів-музикантів (О.Балабан, Н.Бергер, В. Варченко, В.Козлін, Т.Краснопьора, І.Регейло, І.Ткачук, О.Чайковська, В.Штепа, В.Янкул) за останні десятиріччя викристалізувався єдиний погляд на застосування комп'ютерних технологій на уроках музики, що відкриває нові резерви та перспективи розвитку творчої особистості учня (1;2;3).

Уроки музики в комп'ютерних класах, як показує практика, дають можливість одночасно співпрацювати з персональним комп'ютером та розкривати творчий потенціал як учня, так і вчителя [4,48]. Завдяки впровадженню в систему музичної освіти комп'ютерних технологій забезпечується ефективне педагогічне керівництво процесом формування системи музично-художніх знань у молодших школярів, учитель музики може контролювати художній розпиток особистості учня. Творчий потенціал

різноманітних варіантів музичних навчально-розвивальних програм сприятиме активізації творчих здібностей школяра, їх вдосконаленню у процесі опанування сукупності спеціальних знань і умінь, включенню в цілеспрямовану музичну діяльність: добір знайомої мелодії, складання власної мелодії, добір гармонічного супроводу, організація акомпанементу в простих фактурних формах, оволодіння нотацією і основами музичної грамоти. Таким чином, підкреслює О.Чайковська, комп'ютер на уроці музики стимулює творчий пошук, розвиває уяву, сприяє творчому мисленню учнів [6,26].

Значні навчально-виховні та музично-методичні резерви містять КНП (комп'ютерні навчальні програми) з музики, які забезпечують ефективну динамічність опанування молодшими школярами шкільного курсу з музичного мистецтва, елементами якого є „слухання”, „виконання”, „створювання” музичних творів [5,46]. Робота з КНП на уроках музики відкриває перед учнями можливість експериментування з електронними звуками. А вибір медіа засобів для уроку музики, на якому застосовуються КНП, — питання педагогічної і дидактичної стратегії, особистої компетенції та інтересу до засобів, якими користуватиметься і учитель, і учні [7,97].

В.Янкул у своїх наукових працях визнає, що комп'ютер у школі сьогодні – це безальтернативний засіб підготовки найцікавішого матеріалу до уроків музики. Маючи під рукою тисячі необхідних файлів, які зібрано за тематичними каталогами, вчитель дає змогу одержати учням у декілька разів більше потрібної якісної інформації, яку вони встигають закріпити під час уроку (учням не залишається навіть домашнього завдання). Таким чином, за допомогою комп'ютера вчитель вирішує важливе завдання — напрацювання і накопичення для підготовки уроків у десятки разів більше інформації, ніж можна використати на уроці.

Крім того, учні з будь-яким типом сприйняття можуть повністю засвоїти поданий матеріал на уроці, адже задіяні одночасно зорові, слухові органи, і це підсилюється позитивним емоційним станом учнів [8,21].

З огляду на сказане, можна виділити цілі використання комп'ютерних ресурсів у системі початкової музичної освіти:

- формування у молодших школярів системи музично-художніх знань, умінь, навичок;
- розвиток інтелектуальної сфери учнів; розвиток мислення, пам'яті, уваги;
- розвиток мотиваційної сфери: формування пізнавальних інтересів учнів, розширення палітри способів пізнання навколишнього;
- виховання естетичного ставлення до дійсності через формування оцінних суджень учнів та художньо-творчий розвиток особистості учня;
- технічне та технологічне оновлення процесу організації різних видів музичної діяльності учнів;
- забезпечення ефективного педагогічного керівництва у процесі комунікативної взаємодії вчитель-учень-комп'ютер-музика та можливості інтерактивних форм роботи між учасниками цього процесу.

Застосовування комп'ютера на уроках музики в початковій школі зумовлюється функціональними навчально-виховними резервами, які закладені у комп'ютерній техніці та комп'ютерних навчально-розвивальних програмах і забезпечують:

- по-перше, отримання дітьми на уроці музики цікавої, доступної, яскравої музично-теоретичної інформації, якісного наочно-слухового аудіоматеріалу;
- по-друге, можливість урізноманітнення спектру музично-творчих завдань;
- по-третє, реалізацію індивідуального, диференційованого підходу до кожного учня початкової школи;

- по-четверте, розширення діапазону колективних, групових форм музичної роботи з включенням окрім інформаційних технологій інтерактивних методів навчання школярів.

Таким чином, сучасні підходи до організації уроків музики в початковій школі обумовлюють потребу застосування комп'ютера та комп'ютерних навчально-розвивальних програм, що спрямовані на всебічний культурний розвиток особистості дитини. Усвідомлюючи невідкладність вирішення завдань, що окреслює нині методика музичного виховання, переймаючись проблемами організації музичного навчання та виховання молодших школярів з використанням комп'ютерів, ми спробували висвітлити деякі методичні аспекти використання комп'ютера і КНП на уроці музики в початковій школі.

Визначальним моментом у використанні можливостей комп'ютера у процесі опанування учнями музичними знаннями має бути наявність в сучасній початковій школі відповідної матеріально-технічної бази, тобто поява тих самих комп'ютерів і відповідних навчальних музичних програм, що забезпечують одночасний доступ багатьох школярів (цілого класу) до інформаційних ресурсів. Комп'ютерні музичні навчально-розвивальні програми можуть бути застосовані вчителем під час організації сприймання (слухання) музики, вокально-хорової діяльності, інструментального музикування, музично-пластичної інтерпретації образного змісту творів, при вивченні основ музичної грамоти, засобів музичної виразності, історії музичного мистецтва тощо.

Серед багатьох комп'ютерних музичних навчально-розвивальних програм (навчально-методична комп'ютерна програма „Первинні музичні жанри. Танець”; КНРП для учнів початкових класів, що ознайомлюють з творчістю композиторів „П.І.Чайковський”, „М.П.Мусоргський ”; серія програм „Класична музика”; серія програм „Енциклопедія музичних інструментів” та інші) особливий інтерес у школярів викликає мультимедійна навчальна програма з музики, підготовлена творчим

об'єднанням New Media Generation (1997): „Музичний клас”(музична грамота), у якій поєднуються блоки з музичної грамоти з блоками для вокально-хорової роботи, інструментального музикування, музичним матеріалом для слухання музики. Блок *музична грамота* дає можливість вчителю пропонувати дітям цікаві вправи для сольфеджування і моделювання звукового музичного матеріалу. Використовуючи завдання на опанування дітьми нотного запису, вчитель має можливість урізноманітнювати один з важливих видів музичної роботи – сольфеджування. Моделюючи запропонований нотний матеріал, школярі вчаться:

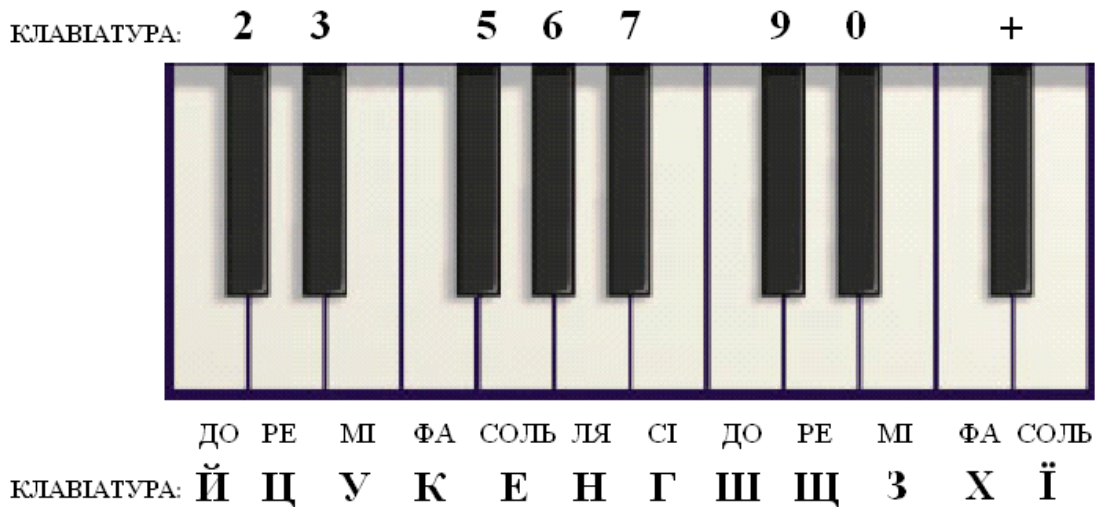
- ❖ Співати звукоряди і мелодії з вимовою назв звуків, виконувати співацькі вправи;
- ❖ Виконувати тестові музично-теоретичні завдання;
- ❖ Вчитися здійснювати слуховий аналіз запропонованого музичного фрагменту;
- ❖ Вправлятися в записі музичних диктантів;
- ❖ Моделювати медичний, ритмічний рух музичних фрагментів;
- ❖ Інструментувати музичний матеріал.

Навчальна робота з музики на базі даної комп'ютерної програми представляє собою логічний комплекс послідовних вправ і може здійснюватися вчителем у взаємодії із традиційними навчальними методиками.

“Музичний клас” складається з 9 блоків: комп'ютерне фортепіано, кіберсинтезатор, історія музичних інструментів, теорія музики, караоке, гра “8”, гра “Музичні кубики”, музичний диктант, хрестики-нулики. Якщо розглянути один із блоків, наприклад, *комп'ютерне фортепіано*, вчитель може запропонувати дітям такі творчі завдання:

- ❖ „*Ми – композитори*” на створення власної мелодії. У цьому „екрані” учні можуть пограти на фортепіано з використанням мишки або за допомогою комп'ютерної клавіатури (цифри та літери верхнього ряду

буквеної клавіатури відповідають звукам чорних і білих клавіш першої і частково другої октави фортепіано).

Але потрібно наголосити, що гра на клавіатурі комп'ютера є дещо кориснішою для музичного розвитку школярів, ніж за допомогою мишки, оскільки таким способом можна натискати одночасно декілька клавіш (клавіші відповідають першій і частково другій октаві фортепіано). В результаті можна отримати не окремий звук, а гармонічні співзвуччя. Можна також створити власні музичні міні-твори, „записати” і „зберегти” їх у музичний фонд комп'ютерної програми.

- ❖ „Упізнай інструмент” – учень озвучує мелодію різними тембрами музичних інструментів (*арфа, кларнет, труба, барабан, електрогітара, гітара, рояль, синтезатор, дзвіночки, литаври*), інші діти – відгадують їх назву. Відповідь окремих учнів може підкріплюватися відтворенням у потрібному тембрі ритмічного малюнка мелодії. Завдання на варіативне темброве забарвлення мелодії розвивають можливості дітей до імпровізування.
- ❖ „Відгадай, скільки?” - гра в парах: один учень грає на клавіатурі мелодичну або гармонічну послідовність звуків, а інший – відгадує їх кількість, потім навпаки.

- ❖ „Спробуй повторити” – завдання на розвиток музичної пам'яті та музично-слухових уявлень дітей. Хід: вчитель грає музичний фрагмент, а учні відтворюють почуте голосом та на комп'ютерному фортепіано. Уривки мають бути невеликими за розміром і доступні за діапазоном. Ця вправа готує дітей до такої форми музичної роботи як музичний диктант.

Наступний блок – *історія музичних інструментів*. Тут кожний учень має можливість дізнатися про історію виникнення і розвиток музичних інструментів, про те, які бувають види інструментів і чим вони характеризуються. На екрані містяться зображення, які відповідають різним групам музичних інструментів. Достатньо лише клацнути мишкою по будь-якому зображенню і одразу розпочинається розповідь про цю групу інструментів.

Блок *караоке* надасть можливість виконати музичний твір під музичний супровід. У цьому екрані зібрані 10 найбільш популярних дитячих пісень, які включені у програму курсу музики. Діти мають можливість спостерігати не лише за літературним текстом пісні, а й за нотним записом. Таким чином діти не лише покращують власні вокально-хорові навички, а й збагачують свій музичний досвід, вчать орієнтуватися в нотному записі, стежити за рухом мелодії.

Певний інтерес для вчителів музики і учнів початкових класів представляють КНРП „М.Мусоргський” і „П.Чайковський”, присвячені творчості видатних композиторів минулого. Програми мають однакову структуру і складаються з 5 розділів: *Початок* □ *Вибір епізоду* □ *Нотний зошит* □ *Про автора* □ *Вихід*.

Початок складається із розповіді про різноманітні професії та унікальність і неповторність професії композитора. *Вибір епізоду* – прослуховування музики композитора за допомогою натискання мишкою на даний розділ (епізод, назву фрагменту). *Нотний зошит* – як і зміст будь-якої

книги містить список творів, які можна обрати для прослуховування. *Про автора* – у розділі можна розглянути портрети авторів створеної програми.

Програма „М.Мусоргський” присвячена циклу творів - сюїті „Картинки з виставки”. До кожного твору подається художня ілюстрація, після усіх прослуханих творів пропонуються завдання творчого і репродуктивного характеру. КНРП „П.Чайковський” представляє фрагменти балету композитора „Лускунчик” і цикл творів „Пори року”.

Іншою цікавою програмою є КНРП „Класична музика”. Використання цієї музичної програми на уроках музики має великий навчальний та виховний потенціал, оскільки за допомогою програми „Класична музика” можна ознайомитися з музичними шедеврами світових композиторів.

Програма „Класична музика” складається з одного великого блоку, який містить біографічні відомості про різних композиторів та їхні твори. При необхідності можна роздрукувати біографічні матеріали певного композитора, увійшовши у віконце „друк”. Програма містить також тлумачний словник музичних термінів та скорочень, що можуть бути використані на уроці музики в початковій школі.

Пропонуємо послідовність завдань з використанням програм „Класична музика” і „Музичний клас” для виконання учнями 3-4 класів:

- ❖ Після прослуховування фрагменту твору Чайковського „Лебедине озеро” і вокалізації „теми кохання”, перед учнями ставиться завдання: підібрати (тобто відтворити) цей музичний фрагмент на комп’ютерному фортепіано у програмі „Музичний клас”:

комп’ютерна
клавіатура + Г 9ЩЗ + Щ + Щ + ГЩГЕ + Г ЗЩШ

- ❖ Етапами виконання такого музичного диктанту є, відповідно, тактування, визначення розміру, тональності, інтонування та нотний запис основної теми;
- ❖ Більш складне завдання – підбір другого голосу до основної теми фрагменту і ставиться воно перед окремими групами учнів (колективне виконання).
- ❖ Друге колективне завдання на пластичне інтонування музичного твору – фрагменту вальсу Й.Штрауса „На прекрасному голубому Дунаї” (тривалість 1 хв.). Діти прослуховують музичний твір і підбирають танцювальні рухи, що передають музично-образний зміст музики:

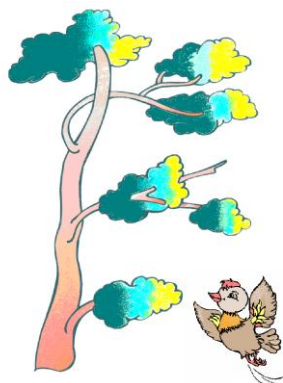
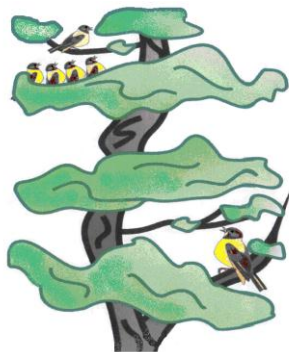
1. Реверанси: вправо-вліво (4 р.)
2. Підведення і опускання на носочках, руки – в сторони вгору-вниз (2р.)
3. Руки в сторони вперед-назад з присіданнями (8 р.)
4. Рухи в коло-з кола, руки перед собою випрямлені – вгору-вниз (8 р.)
5. Руки над головою вправо-вліво (8+7 + реверанс)

Комплексне використання комп'ютерних програм „Музичний клас”, „Класична музика”, „Мусоргський” і „Чайковський” та інших містить нові методичні резерви, розширює методичний арсенал вчителя початкових класів, дозволяє молодшим школярам ознайомитися з найкращими творами класичної музики та більш ефективно засвоїти навчальний матеріал. Робота у даних програмах може вдало поєднуватися з музично-пластиною та вокально-хоровою діяльністю, що сприятливо позначиться на розвитку здатності школярів до художньо-образної інтерпретації музичних творів, забезпечить можливості інтегрованого підходу до організації музичної діяльності учнів. Практичне освоєння учнями комп'ютерних навчально-розвивальних програм дозволить вчителю ліквідувати комп'ютерну неграмотність учнів, формувати у школярів пізнавальний інтерес до навчання музичної грамоти та музичної діяльності в цілому.

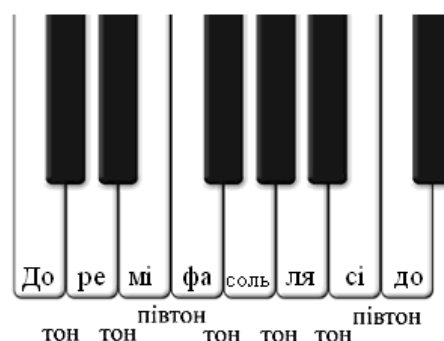
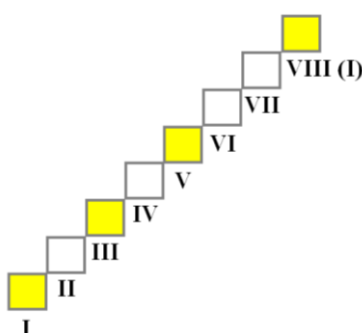
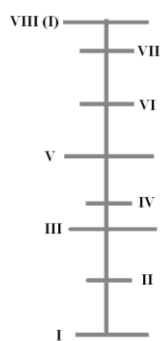
Значні резерви у використанні на уроці музики представляє стандартна комп'ютерна програма – графічний редактор PAINT. За допомогою графічного редактора діти разом з учителем мають надзвичайно широкі

можливості створення до уроків музики цікавої кольорової наочності та її використання безпосередньо на екрані комп'ютера. Наприклад:

- Створення таблиць до музично-дидактичних ігор на засвоєння понять „звуквисотність”, „звукоряд”, „лад” (ігри „Неслухняне пташеня”, „Коник-стрибунець”, „Пташка на гілці”, „Циркові собачки”) тощо –

- За допомогою графічних зображень звукорядів („столбця”, „драбинка”, клавіатура фортепіано)

діти засвоюють ступені, їх роль у ладі, виконують пісенний репертуар, засвоюють тонову будову мажорного і мінорного ладів, моделюють звукоритмічні загадки для відгадування іншими учнями тощо:

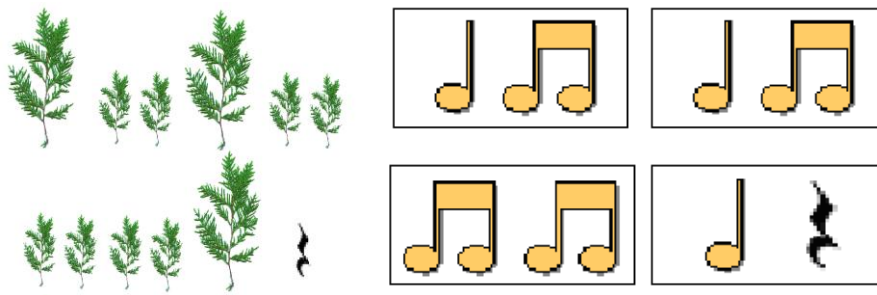

- ритмічний фрагмент для ритмізування української народної пісні „Щедрик”

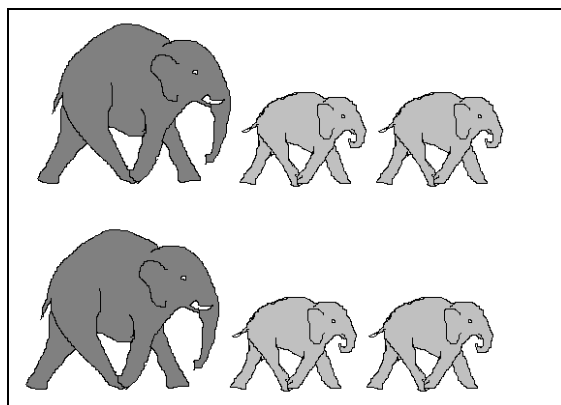
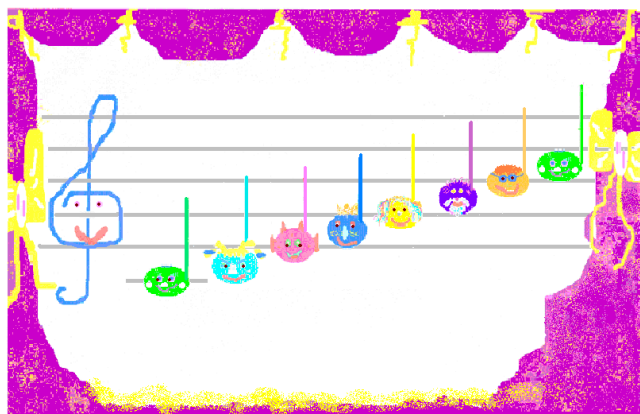
- Комп'ютерні наочні посібники (музично-ритмічні вправи, схеми і таблиці з графічними зображеннями звуку і ритму фрагментів творів, пісень шкільного репертуару) для музикування допомагають вчителю активізувати пізнавальну діяльність учнів, сформувати інтерес до звуковисотної фіксації опанованого музичного матеріалу:

Варіанти ритмічного фрагменту „Пісеньки про ялиноньку” М.Красева

Завдання: проплескати, озвучити за допомогою дитячих музичних інструментів, розставити тактові риси, підкреслити (виділити) сильну долю, змодельовати фрагмент за допомогою іншого зображення.

- У процесі закріплення учнями знань з музичної грамоти вчитель пропонує учням завдання у графічному редакторі PAINT на моделювання засобів музичної виразності, зокрема, метроритмічних і ладових особливостей музики. Такий підхід дозволяє вчителю контролювати адекватне сприймання учнями елементів музичної мови і змісту музичного твору в цілому. Зрештою, учні початкових класів власноруч створюють варіанти цікавих наочних посібників до музичних понять і термінології.

Таня К. 1-й клас

Сергій Г. 3-й клас

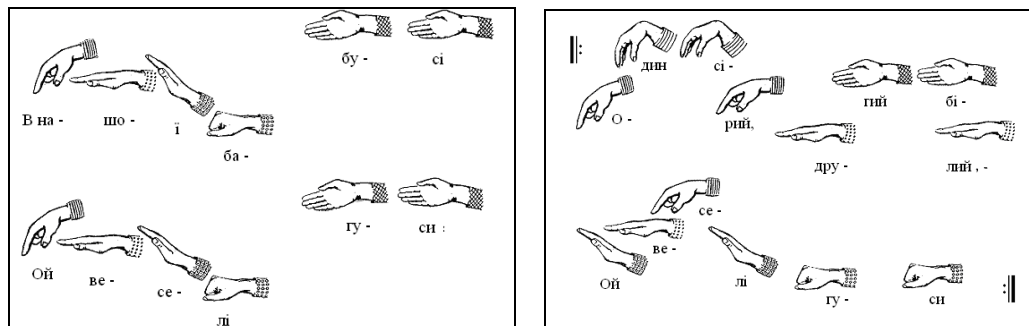
- Використання нотних карток, що створює вчитель за допомогою графічного редактора комп'ютера активізує процес засвоєння дітьми нотного запису із наступним його прочитанням (сольфеджуванням).

Скласти проспівану мелодію відомої новорічної пісеньки із запропонованих нотних карток можна у найбільш розповсюдженому офісному додатку Word комп'ютерної програми Microsoft Office. У звичайному текстовому режимі окремим карткам-малюнкам можна надати здатності змінювати місцеположення за допомогою комп'ютерної мишки. Для цього кожен окремий малюнок слід „вставити” у *прямокутник* з інструментарію „малювання”, внаслідок чого малюнок легко розташовується на будь-якому місці текстового поля. Відкривши на комп'ютері сторінку з хаотично розміщеними малюнками, вчитель пропонує школярам скласти мелодію пісні:

- У процесі релятивного опанування ладу та його ступенів вчитель може створювати і використовувати у вокально-хоровій роботі з молодшими школярами таблиці з графічним зображенням релятивних ручних знаків до фрагментів музичних творів, наприклад, Української народної пісні „Веселі гуси”:

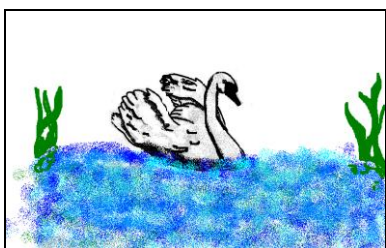
Діти, що у достатній мірі володіють комп'ютером та графічним редактором PAINT зможуть самостійно моделювати нескладний звуковисотний музичний матеріал з використанням малюнків релятивних ручних знаків з наступним вокально-пластичним відтворенням.

Створюючи у графічному редакторі PAINT різноманітний наочний арсенал, майбутній учитель, по-перше, розширює власний творчий потенціал, покращує музично-методичну підготовку; по-друге, отримує у вигляді цікавої яскравої наочності надійний засіб, що сприяє виникненню зацікавленості школярів вивченням музичної грамоти. Нарешті, пропонуючи різноманітні музичні завдання з використанням комп'ютерного наочного матеріалу до уроків музики, вчитель заохочуватиме і учнів початкових класів до самостійної інтерпретації та осмислення явищ музичного мистецтва.

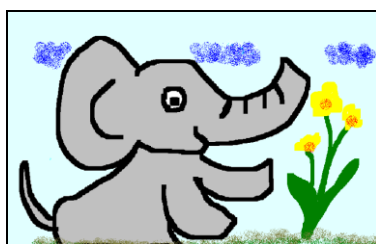
Окремої уваги вимагає питання використання доступного дітям графічного редактора PAINT у створенні малюнків за результатами прослуховування музичних творів. Художньо-емоційна інтерпретація учнів після слухання музики є необхідним етапом повноцінного глибокого музичного сприймання та усвідомлення музичних образів твору, тому вчитель, пропонуючи надійний комп'ютерний інструментарій, забезпечує оптимальні умови для вияву таких творчих намірів школярів.

Опановуючи графічний редактор PAINT, створюючи за допомогою фарб, відтінків кольорів, панелі інструментів ідейно-образний, емоційний зміст, художні портрети музичних персонажів, учні початкових класів свідомо і глибоко проникають у художню суть музичного твору, висловлюють у малюнках своє неповторне розуміння музичних образів, наприклад:

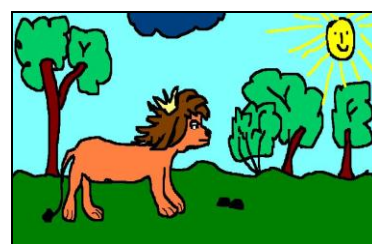
Малюнки учнів 3-4-х класів ЗОШ I-III ступенів №8 м. Вінниці, виконані у процесі слухання сюїти К.Сен-Санса „Карнавал тварин”.

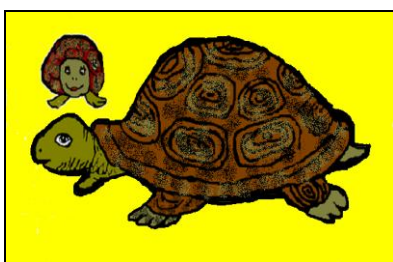
Лебідь (Таня Б.)

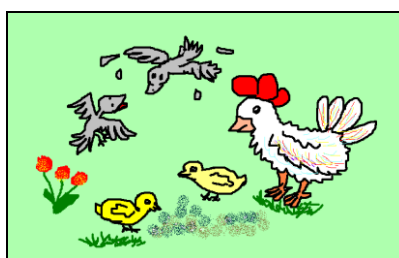
Слон (Наташа В.)

Марш левів (Наташа С.)

Черепахи (Наташа Б.)

Кури і півні (Люда П.)

Слон (Світлана Б.)

Музична діяльність дітей вже не може залишатися „спонтанною”, „інтуїтивною”, виявлятися в довільних асоціаціях-фантазіях. Знання теоретичного характеру, які діти набувають за допомогою комп’ютера, виявляють можливості нестандартного трансформування у музичну діяльність, роблять цю діяльність осмисленою і конкретною; цікаві комп’ютерні завдання сприяють поглибленню процесу занурення в музику, відкривають можливості творчої самореалізації учнів на уроці.

Отже, використання прогресивних інформаційних здобутків сучасності, зокрема, комп’ютера і комп’ютерних навчальних програм з музики створює надійне підґрунтя для мистецької освіти і самоосвіти кожної дитини.

Література:

1. Балабан О. Комп'ютерне навчання на уроках музики // Рідна школа. – 2002. - №4. – С.64 – 65.
2. Бергер Н. Музыкальная грамотность и компьютер // Телекоммуникации, математика и информатика - исследования и инновации. - Вып. 6. - СПб., 2002. – с. 12-18.
3. Варченко В. И. Дидактические условия использования компьютерных технологий в начальной школе. Автореферат дис.кандидата пед.наук. – Калининград, 1998.
4. Ткачук І. Персональний комп'ютер: розвиток музичних здібностей учнів // Рідна школа. — 1999. — №12. — С. 47-48.
5. Чайковська О. Комп'ютерний практикум у системі початкової музичної освіти / Рідна школа. – 2001.- №1. – С.46-47.
6. Чайковська О. Комп'ютерні технології в практиці музичного навчання загальноосвітньої школи /Рідна школа. – 2004. - №10. – С.25-28.
7. Штепа В.В. Використання сучасних персональних комп'ютерів на уроках музики/ Педагогіка і психологія. – 1996. - №3. – С. 97-103
8. Янкул В.А. Можливості та проблеми використання комп'ютера на сучасному уроці музики //Комп'ютер у школі та сім'ї. - №2. - 2005. – с.21-22.